

سال هشتم، شماره ۳، پیاپی ۲۸ پاییز ۱۴۰۴

www.qparsir.ir

ISSN : 2783-4166

بررسی و نقد اجتماعی-فرهنگی گفتار ادبیات سفر و زندگی مندرج در کتاب فارسی دوازدهم متوسطه با تکیه بر رویکرد

نشانه‌شناسی اجتماعی پیرو

علی اسحاقی^۱ داکتر مرادعلی واعظی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۰۲ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۴/۰۱/۱۳

نوع مقاله: پژوهشی

(از ص ۴۶ تا ص ۷۱)

 [10.22034/caat.2025.485137.1119](https://doi.org/10.22034/caat.2025.485137.1119)

چکیده

ادبیات سفر و زندگی، در مقام یکی از مهم‌ترین ژانرهای ادبی، نه تنها به ارائه تجربیات شخصی نویسندگان از سفر می‌پردازد بلکه بازتاب‌دهنده تحولات اجتماعی و فرهنگی یک دوره خاص نیز، می‌باشد. در همین راستا، گفتارهای مرتبط با سفر و زندگی در کتاب فارسی دوازدهم، به‌عنوان نمونه‌ای از این سبک ادبی انتخاب شده‌اند تا تأثیرات اجتماعی و فرهنگی آن‌ها مورد بررسی و نقد قرار گیرد. روش نشانه‌شناسی اجتماعی پیرو، بر تحلیل نشانه‌ها و معانی ضمنی آن‌ها در راستای شناخت مفاهیم مستتر در متن تأکید دارد و به بررسی چگونگی بازنمایی موضوعات اجتماعی، هویتی و فرهنگی در این متون می‌پردازد. پژوهش حاضر، با تکیه بر این رویکرد، به تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های مختلف موجود در بخش‌های مربوط به ادبیات سفر و زندگی پرداخته و نشان می‌دهد که چگونه این عناصر می‌توانند نگرش و باورهای جامعه را در مورد موضوعات مختلف منعکس کنند. نتایج این تحقیق که به شیوه‌ای توصیفی-تحلیلی صورت گرفته است؛ نشان می‌دهد که ادبیات سفر و زندگی در کتاب مزبور، علاوه بر ارائه اطلاعات جغرافیایی و فرهنگی، به انتقال ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی نیز کمک کرده است. این متون، با بازنمایی تجربیات و دیدگاه‌های نویسندگان، به خوانندگان امکان می‌دهد تا با فرهنگ‌های جوامع مختلف آشنا شوند و درک بهتری از تفاوت‌ها و شباهت‌های فرهنگی پیدا کنند. در نهایت، این مقاله به اهمیت نقد و تحلیل اجتماعی-فرهنگی متون ادبی در نظام

^۱. کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران. // Alieshaghi85@gmail.com

^۲. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران. (نویسنده مسئول) // Ma.vaezi@birjand.ac.ir

آموزشی اشاره می‌کند و تأکید دارد که این نوع تحلیل‌ها می‌توانند به تقویت دانش‌آموزان در زمینه‌های تفکر انتقادی و درک عمیق‌تر از مباحث اجتماعی و فرهنگی کمک کنند.

کلیدواژه: فارسی دوازدهم، پی‌گیرو، ادبیات سفر و زندگی، از پاریز تا پاریس، کویر، نشانه‌شناسی اجتماعی.

۱. مقدمه

به همه علوم و آثار ادبی یک جامعه، ادبیات اطلاق می‌شود (ستوده، ۱۳۷۸: ۳۶). شاید یکی از جامع‌ترین توصیف‌ها درباره ادبیات این باشد که بگوییم «مجموعه تظاهرات هنری هر قوم که در قالب کلام ریخته شده است؛ ادبیات آن قوم یا ملت به شمار می‌آید» (ایمن، ۱۳۵۲: ۱). ادبیات سفر و زندگی، همواره یکی از جذاب‌ترین و پربارترین بخش‌های متون ادبی بوده است. این نوع ادبیات، با تأکید بر تجربه‌های شخصی، مشاهدات و تأملات نویسندگان، به بررسی ابعاد مختلف زندگی انسان‌ها می‌پردازد. در کتاب فارسی دوازدهم متوسطه، بخش‌هایی از این نوع ادبیات، تحت عنوان «از پاریز تا پاریس و کویر»، گنجانده شده است که هدف از آن، آشنایی دانش‌آموزان با فرهنگ‌ها، آداب و رسوم، و تجارب مختلف زندگی است. با توجه به اهمیت این موضوع، تحلیل و بررسی این متون از منظر نشانه‌شناسی اجتماعی پی‌گیرو، می‌تواند به درک عمیق‌تر و دقیق‌تری از محتوا و پیام‌های ضمنی آن‌ها کمک کند. نشانه‌شناسی اجتماعی، به عنوان رویکردی نوین در تحلیل متون ادبی، بر قدرت نشانه‌ها در انتقال معانی اجتماعی و فرهنگی تمرکز دارد. این رویکرد به ما امکان می‌دهد تا نگاهی چندلایه به متون داشته باشیم و به بررسی چگونگی شکل‌گیری و انتقال معانی در یک چارچوب اجتماعی و فرهنگی بپردازیم. در این راستا، بررسی و نقد اجتماعی-فرهنگی گفتار ادبیات سفر و زندگی در کتاب فارسی دوازدهم با استفاده از نشانه‌شناسی اجتماعی پی‌گیرو، می‌تواند ابعاد و جنبه‌های تازه‌ای از زوایای این متون را آشکار سازد. «زبان و ادبیات هر ملتی، میراث و هویت مردم آن ملت است. آثار ادبی در گستره زبان و ادبیات فارسی باورها، هنرمندی‌ها و تأملات روحی و معنوی فرهنگ و دانش ایرانی را هویدا می‌کند.» (دهقانی‌یزدلی و دیگران، ۱۴۰۰: ۵۴۹). ادبیات سفر و زندگی نه تنها به عنوان یک ابزار آموزشی بلکه به عنوان یک پل ارتباطی بین فرهنگ‌ها و تجارب مختلف عمل می‌کند. تحلیل این متون از منظر نشانه‌شناسی اجتماعی، می‌تواند به شناخت بهتر از تأثیرات فرهنگی و اجتماعی آن‌ها کمک کند و به دانش‌آموزان امکان دهد تا با دیدی بازتر و تحلیلی‌تر به مطالعه این متون بپردازند. این تحلیل می‌تواند نشان دهد که چگونه نشانه‌ها، معانی و ارزش‌های مختلفی را در متن‌های ادبی منتقل می‌کنند و چه تأثیری بر شکل‌گیری هویت فرهنگی و اجتماعی خوانندگان دارد. مطالبی که در این تحقیق، از منظر نشانه‌شناسی اجتماعی عنوان خواهد شد؛ زیرگونه مطالعات نشانه‌شناختی است که

مقوله‌هایی نظیر ماهیت، تمدن، سنت‌ها و تشریفات مرتبط با هم‌زیستی را مورد تأکید قرار می‌دهد. نشانه‌شناسی اجتماعی متون، این توانایی را به ما می‌دهد تا وضعیت اجتماعی، پارامترهای ایدئولوژیک و پدیده‌های فرهنگی را در ساختار آثار مختلف، آشکار سازیم. اعتبار و ماهیت این دیدمان، زمانی مشهودتر خواهد شد که مؤلفه‌های آن را در آثاری رئالیست و واقعی به کار گیریم؛ چرا که مفروضات دریافت‌شده، همسو با ماهیت جامعه هستند. «از آنجا که تحول در نگرش و روش تدریس معلمان از ضرورت‌های نظام آموزشی است؛ نیاز است که معلمان با دانش و بینش درستی نسبت به رهیافت‌های ادبی و راهبردهای آموزشی برخورد و تعامل داشته‌باشند.» (ده‌بزرگی و دیگران، ۱۳۹۹: ۲۷۴). بنابراین هدف اصلی این پژوهش، بررسی و تحلیل نشانه‌های اجتماعی و فرهنگی در گفتار ادبیات سفر و زندگی کتاب فارسی دوازدهم و همچنین انعکاس واقعیت‌های جامعه و پیش‌آمدهای اجتماعی و فرهنگی است. با استفاده از رویکرد نشانه‌شناسی اجتماعی پیر گیرو، تلاش می‌شود تا به درکی عمیق‌تر از ساختار و محتوای این متون دست یابیم و نحوه انتقال معانی و ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی را مورد بررسی قرار دهیم. از آنجایی که «آموزش و پرورش به‌عنوان اصلی‌ترین و معتبرترین شریان در فرآیند یاددهی-یادگیری باید به تمام جنبه‌های محیطی و فرهنگی در امر آموزش بپردازد» (بازوند و یلالی، ۱۴۰۲: ۸۲). این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال است که چگونه نشانه‌های موجود در متون ادبیات سفر و زندگی به انتقال و شکل‌گیری معانی اجتماعی و فرهنگی کمک می‌کند.

پژوهش‌ها و مطالعات در حیطه نقد اجتماعی-فرهنگی ادبیات سفر و زندگی و همچنین کاربرد نشانه‌شناسی اجتماعی در تحلیل متون ادبی، در سال‌های اخیر توجه بسیاری از محققان را به خود جلب کرده است. در این بخش از مقاله، برخی از مهم‌ترین مذاقه‌های صورت گرفته در این قلمرو را مرور می‌کنیم. یکی از برجسته‌ترین چهره‌هایی که در زمینه نشانه‌شناسی اجتماعی، آثار و خدمات ارزنده‌ای از خود به یادگار گذاشته است؛ زبان‌شناس فرانسوی، پیر گیرو، است که در کتاب معروف خود، «نشانه‌شناسی»، مفهوم کارکردهای نشانه‌شناختی را به ویژه برای توسعه مفاهیم، نشان داده است. در ادامه به اهم پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه اشاره خواهیم کرد. فرهنگی و باستانی خشک‌بیجاری (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان «نشانه‌شناسی اجتماعی رمان بیوتن»، به بررسی نشانه‌های اجتماعی موجود در رمان یادشده پرداخته و نمودهایی از فرهنگ، هویت و آداب و رسوم اجتماعی را در آن با بهره‌گیری از رویکرد نشانه‌شناسی اجتماعی، بازتاب داده‌اند. احمدی و ناجی (۱۴۰۰) در پژوهشی تحت عنوان «نشانه‌شناسی اجتماعی رمان کولی کنار آتش با تکیه بر نظریه پیر گیرو»، تلاش کرده‌اند نوع و چگونگی نمود نشانه‌های اجتماعی موجود در فضای رمان مذکور را تحلیل و بررسی کنند. نویسنده رمان، رنج و دغدغه‌های زنان را که در بند عقاید واپس‌گرایانه و خرافی گرفتار آمده‌اند؛ با بهره‌گیری از این نگرش، بازنمایی کرده است. میرهاشمی (۱۴۰۲) در نوشتاری با موضوع «نشانه‌شناسی اجتماعی نمایش‌نامه جعفرخان از فرنگ آمده بر اساس نظریه پیر گیرو»، با بهره‌گیری از رویکرد نشانه‌شناسی، به بررسی فرایند معناپردازی متن نمایش‌نامه، متناسب با متغیرهای اجتماعی-فرهنگی پرداخته و اذعان داشته است که نشانه‌های اجتماعی نمایش‌نامه مزبور، نقش مهمی در شکل‌دادن به چارچوب معنایی اثر داشته است. شفیع‌اصفهانی (۱۴۰۳) در گفتاری با مضمون «بررسی تطبیقی سفرنامه‌های از پاریز تا پاریس و سفر

فرنگ بر اساس ویژگی‌های سبکی»، ویژگی‌های سبکی و شاخصه‌های اصلی این دو سفرنامه را مورد بررسی قرار داده و به بیان شم نویسنده‌گی و دیدگاه انتقادی آل احمد پرداخته و بر این باور است که نگاه ژرف باستانی پاریزی به تاریخ و فرهنگ ایرانی در اثرش کاملاً نمایان است. با عنایت به پیشینه پژوهش ارائه شده، می‌توان گفت که اگرچه مطالعات متعددی در زمینه نقد اجتماعی-فرهنگی ادبیات و کاربرد نشانه‌شناسی اجتماعی در تحلیل متون ادبی انجام شده است، اما پژوهشی که به طور خاص به بررسی و نقد اجتماعی-فرهنگی ادبیات سفر و زندگی در کتاب فارسی دوازدهم متوسطه با تکیه بر رویکرد نشانه‌شناسی اجتماعی پی‌گیر و بردارد، تاکنون انجام نشده است. از این رو، پژوهش حاضر می‌تواند گامی نو در این زمینه باشد و به غنای مطالعاتی این حوزه بیفزاید.

۲. مبانی نظری

در این مقاله، برای بررسی و نقد اجتماعی-فرهنگی گفتار ادبیات سفر و زندگی مندرج در کتاب فارسی دوازدهم متوسطه، از رویکرد نشانه‌شناسی پی‌گیر و بهره گرفته می‌شود. نشانه‌شناسی به‌عنوان یک روش تحلیل، بر مطالعه نشانه‌ها و چگونگی انتقال معانی در متون متمرکز است. رویکرد پی‌گیر، که در آن به بررسی ساختارهای گفتمانی و نشانه‌های زبانی و فرهنگی پرداخته می‌شود، به ما امکان می‌دهد تا لایه‌های پنهان و آشکار معانی متون را در ارتباط با بافت اجتماعی و فرهنگی آن‌ها کشف کنیم. مراحل اجرای این پژوهش بر اساس رویکرد نشانه‌شناسی پی‌گیر به شرح زیر است:

۱. جمع‌آوری و انتخاب متون: ابتدا متون مربوط به ادبیات سفر و زندگی که در کتاب فارسی دوازدهم متوسطه آمده‌اند، شناسایی و انتخاب می‌شوند. این متون شامل عناوین «از پاریز تا پاریس» و «کویر» و بخش‌های مرتبط با مضامین سفر و تجربه‌های زندگی است.

۲. تحلیل نشانه‌شناختی متون: در این مرحله، هر متن به‌طور جداگانه بر اساس اصول نشانه‌شناسی پی‌گیر تحلیل می‌شود. این تحلیل شامل شناسایی و بررسی ساختارهای گفتمانی، نشانه‌های زبانی، و کدهای فرهنگی است که در متن به کار رفته‌اند. به‌ویژه، به نشانه‌هایی که به موضوعات سفر و معنای آن در بافت اجتماعی و فرهنگی اشاره دارند، توجه ویژه می‌شود.

۳. بررسی گفتمان اجتماعی-فرهنگی: در این بخش، متون از منظر اجتماعی و فرهنگی مورد بررسی قرار می‌گیرند. هدف این است که مشخص شود چگونه گفتمان‌های اجتماعی و فرهنگی موجود، در بیان موضوعاتی مانند سفر و زندگی در متون ادبی بازتاب یافته‌اند. از این طریق، ارتباط بین نشانه‌های زبانی و فرهنگی با ارزش‌ها و باورهای اجتماعی شناسایی می‌شود.

۴. نقد و تحلیل جامعه‌شناختی: پس از تحلیل نشانه‌شناختی، نتایج به‌دست‌آمده از متون انتخابی در بستر اجتماعی و فرهنگی ایران مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرد. با توجه به رویکرد پی‌گیر، به چگونگی بیان مفاهیمی چون سفر به‌عنوان نماد تحول و تجربه‌های زندگی، و همچنین بازنمایی این مفاهیم در کتاب درسی پرداخته می‌شود. در این بخش، همچنین بررسی می‌شود که چگونه این متون به انتقال ایدئولوژی‌ها و ارزش‌های فرهنگی خاص کمک می‌کنند.

۵. نتیجه‌گیری و تعمیم نتایج: در نهایت، یافته‌های تحلیل نشانه‌شناختی و نقد اجتماعی-فرهنگی به صورت کلی جمع‌بندی می‌شود. این نتیجه‌گیری به ما کمک می‌کند تا درک بهتری از نحوه بازنمایی سفر و زندگی در کتاب فارسی دوازدهم متوسطه داشته باشیم و تأثیر آن بر شکل‌گیری نگرش‌های اجتماعی و فرهنگی دانش‌آموزان را نیز بررسی کنیم.

این روش تحقیق، بر پایه تحلیل دقیق متون با استفاده از رویکرد نشانه‌شناسی گیرو و نقد اجتماعی-فرهنگی، به ما امکان می‌دهد تا به طور جامع به نقد و بررسی ادبیات سفر و زندگی در کتاب فارسی دوازدهم بپردازیم و تأثیرات فرهنگی و اجتماعی آن‌ها را روشن کنیم.

باور و انگاره نگارندگان این مقاله بر این است که فصل ادبیات سفر و زندگی در کتاب فارسی دوازدهم متوسطه، با بهره‌گیری از نشانه‌های زبانی و فرهنگی خاص، بازتاب‌دهنده ارزش‌ها، هویت، هنجارها و ساختارهای اجتماعی-فرهنگی حاکم بر جامعه ایران است. استعاره‌ها، کنایه‌ها و تشبیهات مرتبط با مفاهیم سفر و زندگی در این متون، بیشترین نقش اجتماعی-فرهنگی را داشته و بازگوکننده نگرش جامعه نسبت به این مفاهیم هستند. ساختار روایی دو متن «از پاریز تا پاریس و کویر»، با تأکید بر عناصری خاص نظیر سیر و سلوک معنوی، تجربه فردی در بستر اجتماعی، و تقابل‌های دوگانه (مانند سفر/اقامت، فردیت/اجتماع)، الگوهای فرهنگی و اجتماعی رایج در جامعه ایران را منعکس می‌کنند. مفاهیم مطرح شده در این متون، ترکیبی از ارزش‌های سنتی و مدرن را نمایان می‌سازد که بیانگر تعامل و گاه تعارض بین ارزش‌های کهن و نوین در جامعه معاصر ایران است. رویکرد نشانه‌شناسی اجتماعی پیرو، با تمرکز بر ارتباط بین نشانه‌های زبانی و بافت اجتماعی-فرهنگی، امکان کشف و تحلیل لایه‌های معنایی پنهان در این متون را فراهم می‌آورد و ارتباط آنها با ساختارهای اجتماعی را آشکار می‌سازد. بین بازنمایی مفاهیم سفر و زندگی در متون کلاسیک و معاصر تفاوت‌های معناداری وجود دارد که نشان‌دهنده تحول در نگرش‌های اجتماعی-فرهنگی نسبت به این مفاهیم در طول زمان است. بازنمایی مفاهیم سفر و زندگی در این متون، منعکس‌کننده دیدمان‌های جنسیتی، طبقاتی و هویتی حاکم بر جامعه است و این مؤلفه‌ها در شکل‌گیری معانی و تفسیرهای ارائه‌شده، نقش مهمی ایفا می‌کنند. گفتمان‌های غالب اجتماعی-فرهنگی، تأثیر قابل توجهی بر شکل‌گیری معانی و تفسیرهای ارائه‌شده در این متون داشته‌اند، به طوری که می‌توان رد پای این گفتمان‌ها را در انتخاب واژگان، ساختارهای روایی و مفاهیم کلیدی مشاهده کرد. موارد مطروحه می‌توانند چارچوبی برای تحلیل عمیق و جامع متون سفر و زندگی در کتاب فارسی دوازدهم از منظر نشانه‌شناسی اجتماعی پیرو فراهم آورند و ابعاد مختلف موضوع را پوشش دهند و امکان بررسی ارتباط بین متن، جامعه و فرهنگ را فراهم آورند. البته، ممکن است بسته به اهداف دقیق پژوهش و محدودیت‌های آن، نیاز به تعدیل یا اضافه کردن پرسش‌ها و فرضیه‌های دیگری باشد. همچنین، در فرآیند تحقیق، ممکن است برخی از این فرضیه‌ها رد شوند یا نیاز به اصلاح داشته باشند، که این امر بخشی طبیعی از فرآیند پژوهش علمی است.

۳. نشانه‌شناسی اجتماعی پیرو گیرو

از منظر سوسور، نشانه‌شناسی دانشی است که به بررسی نقش نشانه‌ها در زندگی جوامع می‌پردازد؛ این دانش، بخشی از روان‌شناسی اجتماعی و در نتیجه بخشی از روان‌شناسی عمومی خواهد بود که ما آن را نشانه‌شناسی می‌نامیم از واژه یونانی نشانه. این رویکرد برای ما مشخص می‌سازد که نشانه‌ها از چه تشکیل شده‌اند و چه قوانینی بر آنها حاکم است (ن.ک: سجودی، ۱۳۸۷: ۴۶). نشانه‌شناسی اجتماعی نیز شاخه‌ای از نشانه‌شناسی است که به مطالعه نشانه‌ها و نظام‌های نشانه‌ای در بافت اجتماعی می‌پردازد. این رویه، به بررسی چگونگی تولید، انتقال و تفسیر معنا در جوامع انسانی از طریق نشانه‌ها می‌پردازد. نشانه‌شناسی اجتماعی، بر این باور است که معنا نه تنها در خود نشانه‌ها، بلکه در تعاملاتی اجتماعی و فرهنگی نیز که این نشانه‌ها در آنها به کار می‌روند؛ نهفته است. رویکرد مزبور ریشه در کارهای زبان‌شناسان و نشانه‌شناسان اوایل قرن بیستم دارد. سوسور، زبان‌شناس سوئیس، با معرفی مفهوم نشانه به عنوان ترکیبی از دال (شکل فیزیکی نشانه) و مدلول (مفهوم ذهنی مرتبط با آن)، پایه‌های این نگرش را بنا نهاد. چارلز سندرس پیرس، فیلسوف آمریکایی نیز با ارائه مدل سه‌وجهی نشانه، (نشانه، موضوع و تفسیر) به توسعه این حوزه کمک کرد. در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰، متفکرانی چون رولان بارت و امبرتو اکو نشانه‌شناسی را به سمت تحلیل پدیده‌های فرهنگی و اجتماعی سوق دادند. بارت با تحلیل نشانه‌شناختی فرهنگ عامه و اکو با بررسی نقش مخاطب در تفسیر متون، راه را برای توسعه نشانه‌شناسی اجتماعی هموار کردند. از دهه شصت میلادی به بعد، کار نشانه‌شناسی از حوزه زبان و ادبیات به قلمروهای دیگری از قبیل نقاشی، موسیقی، سینما، اسطوره، فلکلور و دین نیز کشیده شده است و بدین‌گونه مفهوم متن از حوزه امری زبانی به قلمروهای غیرزبانی نیز گسترش یافته است (ن.ک: شفیعی کدکنی، ۱۴۰۱: ۲۸۹). نشانه‌شناسی اجتماعی، تأکید می‌کند که معنای نشانه‌ها را نمی‌توان جدا از بافت اجتماعی و فرهنگی آنها درک کرد. یک نشانه ممکن است در بافت‌های مختلف، معانی متفاوتی داشته باشد. در رویکرد نشانه‌شناسی اجتماعی، دال و مدلول مستقل از یکدیگر هستند؛ تا جایی که سازنده نشانه، آنها را در ساختار نشانه‌ای جدید، دور هم جمع می‌کند. ضمن اینکه نشانه‌ها در یک ارتباط برجسته و نه اتفاقی، میان دال و مدلول ساخته می‌شوند. اگر حضور انسانی به نظام نشانه‌ای افزوده شود، زبان به دلیل تعامل پویا با مخاطب، به هم‌اندیشی تبدیل می‌شود و گفتمانی که دربرگیرنده عناصر دیداری باشد، گفتمانی بصری محسوب می‌شود (شعیری، ۱۳۹۷: ۱۰). کدها، قواعد و قراردادهایی اجتماعی هستند که به ما امکان می‌دهند نشانه‌ها را تفسیر کنیم. این کدها می‌توانند فرهنگی، زبانی یا ایدئولوژیک باشند. بینامتنیت، شاخصه دیگری است که در این رویکرد نقشی فراگیر دارد. این مفهوم به ارتباط بین متون و نشانه‌های مختلف اشاره دارد که در آن معنای یک نشانه اغلب با ارجاع به سایر نشانه‌ها و متون شکل می‌گیرد. نشانه‌شناسی اجتماعی همچنین به بررسی چگونگی بازنمایی و تقویت ایدئولوژی‌ها از طریق نشانه‌ها می‌پردازد. قدرت و هژمونی نیز در این تفکر، جایگاه ویژه‌ای دارد که به مطالعه نقش نشانه‌ها در ایجاد و حفظ روابط قدرت در جامعه می‌پردازد. نشانه‌شناسی اجتماعی در حوزه‌های مختلفی کاربرد دارد. رسانه و ارتباطات، مطالعات فرهنگی، جامعه‌شناسی، بازاریابی و سیاست از جمله عرصه‌هایی هستند که رویکرد یادشده، به آنها می‌پردازد. البته باید یادآوری کنیم که نشانه‌شناسی اجتماعی در مسیر خود با چالش‌ها و انتقاداتی همچون ذهنی‌گرایی، نادیده گرفتن عاملیت فردی، پیچیدگی و محدودیت در تعمیم‌پذیری نیز روبرو است. از نگرگاه گیرو نیز، نشانه‌شناسی بررسی سیستم‌های نشانه‌ای همچون زبان‌ها، کدها، رمزگان‌ها و نظام‌های نشانه‌ای است. به باور وی، اگر چه زبان مهم‌ترین نظام نشانه‌ای است اما تنها نظام نشانه‌ای نیست (ن.ک: گیرو، ۱۳۸۷: ۱۳). از دیگر فلاسفه و زبان‌شناسانی که به تعریف نشانه‌شناسی اجتماعی واکنش نشان داده است؛ پل ریکور است. وی نیز رویکرد مد نظر را از شاخه‌های نشانه‌شناسی می‌داند که به معنای متن در بافت فرهنگی و

اجتماعی توجه دارد. به اعتقاد وی، نشانه‌های اجتماعی از انسان‌ها، گروه‌ها و روابط میان آنها سخن می‌گویند و رفتار انسان در آن، پیوسته در نشانه‌ها شکل می‌گیرد (ن.ک: ریکور، ۱۳۸۶: ۸۰). در مجموع، نشانه‌شناسی اجتماعی ابزاری قدرتمند برای درک چگونگی تولید و انتقال معنا در جوامع انسانی است. این نگرش، با ترکیب بینش‌های نشانه‌شناسی با نظریه‌های اجتماعی و فرهنگی، چارچوبی برای تحلیل عمیق پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی ارائه می‌دهد. با وجود برخی چالش‌ها، نشانه‌شناسی اجتماعی همچنان به عنوان رویکردی مهم در مطالعات فرهنگی، رسانه‌ای و ارتباطی باقی مانده است و به ما کمک می‌کند تا جهان پیچیده نشانه‌ها و معانی اطراف خود را بهتر درک کنیم.

۴. بحث اصلی

همان‌طور که در بخش‌های پیشین نیز اشاره کردیم؛ نشانه‌شناسی اجتماعی به بررسی نشانه‌ها (که می‌تواند شامل کلمات، تصاویر، رفتارها و ... باشد) و نیز نحوه تأثیرگذاری آنها بر جامعه و فرهنگ می‌پردازد. در بخش نخست تحلیل، با عنوان «از پاریز تا پاریس» مندرج در فصل ادبیات سفر و زندگی کتاب فارسی دوازدهم متوسطه، درمی‌یابیم که نشانه‌های موجود، به خوبی بیانگر شرایط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی روزگار نویسنده هستند.

«پاریز کلاس ششم ابتدایی نداشت. ناچار می‌بایست ده فرسخ راه را پیموده به سیرجان بروم. عصر از پاریز با «الاغ تور» راه می‌افتادیم؛ سه فرسخ کوهستانی آب و آبادی داشت اما از «کران» به بعد هفت فرسنگ، تمام بیابان ریگزار بود. آب از این ده برمی‌داشتیم و صبح، هنگام «چریغ آفتاب» کنار «قنات حسنی» در شهر سیرجان اتراق می‌کردیم. نخستین سفر من، شهریور ماه ۱۳۱۶ شمسی برای کلاس ششم دبستان چنین انجام گرفت. ده فرسنگ راه را دوازده ساعته می‌رفتیم. از کلاس سوم دبیرستان ناچار می‌بایست به کرمان برویم؛ بنابراین بعد از دوسه سال ترک تحصیل که دوباره وسایل فراهم شد، سی‌وپنج فرسنگ راه بین سیرجان و کرمان را دو شبه با کامیون طی کردیم. دو سال دانشسرای مقدماتی طی شد. ادامه تحصیل در تهران پیش آمد. این همان سفری است که هنگام مراجعه به بانک اعتبارات ایران برای من تداعی شد؛ زیرا آن روز سیصد تومان پول مجموعاً تهیه کرده بودم که به تهران بیایم و این، مخارج قریب شش ماه من بود. وقتی از پاریز به رفسنجان آمدم، به من سفارش شد که بردن سیصد تومان پول تا تهران همراه یک محصل، خطرناک است! ناچار باید از یک تجارت‌خانه معتبر به تهران حواله گرفت. به سفارش این و آن به تجارت‌خانه «امین» مراجعه کردم. اتاقی بود با یک میز و دو صندلی؛ پیرمرد لاغر - که بعداً فهمیدم امین، صاحب تجارت‌خانه است - پشت میز نشسته بود. هیچ باور نداشتم اینجا یک تجارت‌خانه باشد. گفتم: «حواله سیصد تومان برای تهران لازم دارم.» او گفت: «بده؛ پول را بده.» خجالت دهاتی مانع شد بگویم شما که هستید؟ بی‌اختیار سیصد تومان را دادم. پیرمرد از داخل کازیۀ روی میز یک پاکت کهنه را که از جایی برایش رسیده بود، برداشت. کاغذ مثلث روی پاکت را که برای چسباندن در پاکت به کار می‌رود، پاره کرد. روی آن حواله سیصد تومان به تهران نوشت و امضایی کرد و به من داد. امضای امین داشت اما نه نشانه تجارت‌خانه داشت، نه کاغذ بزرگ بود، نه ماشین تحریر و نه ماشین‌نویس و نه ثبت و نمره؛ هیچ‌و هیچ...»

تحلیل و نقد بخش نخست از متن درس «از پاریز تا پاریس» با تکیه بر نشانه‌شناسی اجتماعی پیرو:

۱. محیط اجتماعی و اقتصادی

- در این متن، به وضوح به کمبود امکانات در پاریز، زادگاه نویسنده، اشاره شده است. گزاره «پاریز کلاس ششم ابتدایی نداشت»، نشانه‌ای است که صراحتاً عدم توسعه‌یافتگی و کمبود زیرساخت‌های آموزشی در این منطقه را بازنمایی می‌کند. در مقابل، سیرجان به عنوان یک مرکز آموزشی و تجاری معرفی می‌شود که نشان‌دهنده تفاوت‌های اجتماعی و اقتصادی مناطق مختلف روزگار نویسنده است.

۲. سفر و مهاجرت

- سفر به سیرجان و سپس به تهران، نمادی از تلاش برای ارتقاء اجتماعی و تحصیلی راوی است. نویسنده با بیان دشواری‌های سفر در گزاره «هفت فرسنگ، تمام بیابان ریگزار بود»، به چالش‌های موجود در مسیر تحصیل و پیشرفت اشاره می‌کند. این سفرها نه تنها به معنای فیزیکی بلکه در معنای جست‌وجوی هویت و موقعیت اجتماعی بهتر نیز تعبیر می‌شود.

۳. دلالت‌های اجتماعی

- گفت‌وگو با پیرمرد در تجارت‌خانه و نوع برخورد او با نویسنده، نشانه‌ای از سلسله‌مراتب اجتماعی است. پیرمرد به عنوان نماینده یک تجارت‌خانه معتبر، قدرت و نفوذ اجتماعی خود را به نویسنده که به تازگی از روستا به آنجا آمده است، نشان می‌دهد. این تعامل، به نوعی بازتاب‌دهنده نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی میان افراد مختلف جامعه است.

۴. تجربه تحصیل

- بازگشت به تحصیل پس از ترک تحصیل، نشان‌دهنده اراده و تلاش فرد برای تغییر سرنوشت خود است. این موضوع، به وضوح می‌تواند به عنوان نشانه‌ای از امید و آرزو در جامعه‌ای باشد که افراد به سختی در آن برای پیشرفت تلاش می‌کنند؛ تعبیر شود.

۵. نشانه‌های هویتی

- خجالت نویسنده از بیان هویت اجتماعی‌اش در گزاره «خجالت دهاتی مانع شد»، بیانگر احساس عدم تعلق به طبقه اجتماعی بالاتر و در عین حال، تلاش برای عبور و گذار از آن است. این احساس، نمود جامعه‌ای است که در آن هویت اجتماعی و طبقه، بر روابط انسانی و تعاملات اجتماعی تأثیر می‌گذارد.

-فقدان نشانه‌های مدرنیته

این بخش از متن از «پاریز تا پاریس»، آشکارا به فقدان نشانه‌های مدرنیته در جامعه آن روز ایران مانند بزرگ‌نبودن کاغذ، نبود ماشین تحریر و عدم ثبت و نمره روی حواله، اشاره دارد که این خود، نمادی از عقب‌ماندگی و عدم توجه به شیوه‌های مدرن تجارت و روابط اجتماعی است. این نکته می‌تواند به نقد سیستم‌های قدیمی و ناکافی در جامعه اشاره داشته باشد.

-توجه به جزئیات

نویسنده با دقت کردن در جزئیات، آگاهانه تجربه‌های فردی خود را به تصویر می‌کشد. این دقت در توصیف می‌تواند به خواننده کمک کند تا بهتر با شرایط اجتماعی و اقتصادی آن دوران ارتباط برقرار کند و این خود، نشانه‌ای از قدرت ادبی نویسنده محسوب می‌شود.

در نهایت اینکه، این بخش از متن از «پاریز تا پاریس»، با بهره‌گیری از نشانه‌های اجتماعی، به خوبی تصویرگر چالش‌های فردی و اجتماعی در مسیر تحصیل و پیشرفت است و می‌تواند به عنوان یک مرجع برای بررسی تحولات فرهنگی و اجتماعی در ایران مورد استفاده قرار گیرد.

«نخستین روزی که از پاریز خارج شدم (۱۳۱۶) سیرجان را آخر دنیا حساب می‌کردم و امسال (۱۳۴۹) که به اروپا رفتم، گمانم این است که عالمی را دیده‌ام اما چه استبعادی دارد که عمری باشد و روزی خاطراتی از سفر ماه هم بنویسم! آرزوها پایان ندارد. آدمی به هر جا می‌رود، گمان می‌کند به غایت القصای مقصود خود رسیده است؛ در صورتی که دنیا بی‌پایان است. عبور هواپیما از روی دریای مدیترانه همیشه آدمی را غرق دریای تصورات تاریخی می‌کند. البته توقف ما در آمان و آتن بیش از نیم ساعت طول نکشید و به قول بیرجندی‌ها، در این دو شهر تنها یک «سرپری» زدیم. از آمان به بعد تغییر زمین آشکار شد. سواحل شرقی مدیترانه از زیباترین نواحی عالم است. بیشتر راه را از روی دریا گذشتیم. جزیره‌های کوچک و بزرگ، مثل وصله‌های رنگارنگ بر طیلسان آبی مدیترانه دوخته شده است. فرودگاه آتن، نوساز و مربوط به دوران حکومت سرهنگ‌هاست و مثل اینکه مردم هم از این حکومت چیزهای چشمگیری دیده‌اند. شوخی روزگار است که مهد دموکراسی عالم، یعنی آتن، که دو هزار و هشتصد سال قبل حتی برای آب خوردن در شهر هم، مردم رأی می‌گرفتند و رأی می‌دادند، از بیم عقرب جراره دموکراسی قرن بیستم، ناچار شده به مار غاشیه حکومت سرهنگ‌ها پناه ببرد.»

در بررسی و نقد بخش دوم از متن «از پاریز تا پاریس» با تکیه بر نشانه‌شناسی اجتماعی پی‌گیریم، ابتدا لازم است به چند مفهوم کلیدی اشاره کنیم. پرواضح است که نشانه‌شناسی اجتماعی، به تحلیل نشانه‌ها و معناهای اجتماعی آن‌ها می‌پردازد و توجه خاصی به زمینه‌ها و شرایط اجتماعی، فرهنگی و تاریخی دارد که در آن، نشانه‌ها شکل می‌گیرند. اکنون با در نظر گرفتن این موارد، به تحلیل و نقد نوشتار مد نظر می‌پردازیم.

۱. تضاد بین مکان و زمان

در ابتدای این متن، نویسنده به تضاد بین دو زمان مختلف اشاره می‌کند. این دوگانگی در گزاره‌های «نخستین روزی که از پاریز خارج شدم و امسال که به اروپا رفتم»، کاملاً ملموس و محسوس است. ناهمسانی‌های یادشده، نشان‌دهنده تغییرات درک فرد از مکان و زمان است. سیرجان در شروع متن برای نویسنده آخر دنیا بوده است، اما با گذر زمان و تجربه سفر به اروپا، درک او از جهان و مرزهای آن تغییر کرده است. این تغییر درک، نمایانگر گسترش افق‌های اجتماعی و فرهنگی فرد است و به نوعی نماد دگرگونی‌های اجتماعی در ایران و جهان در طول این سال‌ها قلمداد می‌شود.

۲. تجربه و تصورات تاریخی

نویسنده اشاره می‌کند که عبور هواپیما از روی دریای مدیترانه، او را غرق دریای تصوّرات تاریخی می‌کند. این عبارت، اثبات‌کننده وجود ارتباط بین تجربه‌های شخصی و تاریخ است. از منظر نشانه‌شناسی اجتماعی، این پیوند، می‌تواند به بررسی چگونگی تأثیر تاریخ بر هویت فردی و اجتماعی بپردازد. نویسنده به نوعی با بیان این نکته، سعی در پیوند دادن تجربه‌های شخصی خود با تاریخی بزرگ‌تر دارد و نشان می‌دهد که چگونه تاریخ و جغرافیا بر شناخت انسان تأثیر می‌گذارد.

۳. انتقاد از حکومت‌ها و دموکراسی

نگارنده در این فصل، به وضعیت سیاسی آتن و حکومت سرهنگ‌ها اشاره می‌کند. او با کنایه به اینکه مهد دموکراسی عالم، ناچار به پناه بردن به مار غاشیّه حکومت سرهنگ‌ها شده است، نقدی اجتماعی به وضعیت دموکراسی و حکومت‌ها در آن زمان وارد می‌کند. این گزاره‌ها، نشان‌دهنده ناامیدی از وضعیت سیاسی و اجتماعی است و به نوعی به سیر تاریخی دموکراسی و چالش‌های آن در دنیای معاصر اشاره دارد.

۴. تصویرسازی از جغرافیا

توصیف و تصویرپردازی سواحل شرقی مدیترانه به عنوان زیباترین نواحی عالم و جزیره‌های کوچک و بزرگ به عنوان وصله‌هایی رنگارنگ، بازتاب‌دهنده زیبایی‌شناسی خاصی است که نویسنده در نظر دارد. این توصیف نه تنها جنبه‌هایی زیبایی‌شناسانه را در بر می‌گیرد، بلکه به نوعی نشان‌دهنده تنوع فرهنگی و اجتماعی در این نواحی است. -کلیت نگرش

متن فوق به نوعی نماد تجربه و سفر است، اما ممکن است به تأثیرات اجتماعی و سیاسی محیط‌های مختلف بر فرد اشاره بیشتری داشته باشد. نقدی که می‌توان به متن وارد کرد این است که آیا این تجارب به تنهایی کافی است تا فرد به درک عمیق‌تری از وضعیت اجتماعی و سیاسی برسد؟ چه عواملی در شکل‌گیری این تجربیات مؤثر بوده‌اند؟ -عدم توجه به تنوع تجربیات

ممکن است نویسنده تنها به تجربیات خود اشاره کند و از تنوع تجربیات دیگران غفلت کند. در نشانه‌شناسی اجتماعی، بررسی تجربیات مختلف افراد و گروه‌ها اهمیت دارد و این نکته می‌تواند در نقد متن یادشده، مورد توجه قرار گیرد. در نهایت، متن به خوبی بیانگر تحولات فردی و اجتماعی است، اما نیاز به توجه بیشتر به زمینه‌های فرهنگی و سیاسی و تأثیرات متقابل این زمینه‌ها بر تجربه فردی دارد.

«رم، پایتخت ایتالیا، شهری است قدیمی، دیوارهای قطور و باروهای دودخورده آن به زبان حال بازگو می‌کند که روزگاری از فراز همین برج‌ها، فرمان به سواحل دریای سیاه داده می‌شده و کرانه‌های فرات، خط از کرانه رود تیر می‌خواندند اما دنیا همیشه به یک رو نمی‌ماند. آخرین چراغ امپراتوری روم را موسولینی روشن کرد که چند صباحی تا حبشه و قلب افریقا نیز پیش راند اما همه می‌دانیم که «دولت مستعجل» بود. چه خوش گفته‌اند که «امپراتوری‌های بزرگ هم مانند آدم‌های ثروتمند، معمولاً از سوء‌هاضمه می‌میرند.» دیوارهای کهن روم که هنوز طاق ضربی دروازه‌های آن باقی است، حکایت از روزگاران گذشته دارد. یک روز دنیایی به روم چشم داشت و از آن چشم می‌زد اما امروز به

جای همه آن حرف‌ها وقتی اعتصاب کارگران فقیر ماهی‌گیر و کشتی‌ساز ایتالیا را می‌بینیم، باید این شعر معروف خودمان را تکرار کنیم (گویا از حاج میرزا حبیب خراسانی است):

کاووس کیانی که کی‌اش نام نهادند	کی بود؟ کجا بود؟ کی‌اش نام نهادند؟
خاکی است که رنگین شده از خون ضعیفان	این ملک که بغداد و ری‌اش نام نهادند
صد تیغ جفا بر سر و تن دید یکی چوب	تا شد تهی از ویش و نی‌اش نام نهادند
دل گرمی و دم‌سردی ما بود که گاهی	مردادمه و گاه دی‌اش نام نهادند
آیین طریق از نفس پیر مغان یافت	آن خضر که فرخنده‌پی‌اش نام نهادند

برای بررسی و نقد بخش سوم متن با تکیه بر نشانه‌شناسی اجتماعی پیرگیرو، به چگونگی ارتباط نشانه‌ها و معانی اجتماعی آن‌ها در بافت تاریخی و فرهنگی می‌پردازیم. پیرگیرو بر این باور بود که نشانه‌ها نه تنها معانی خاصی دارند، بلکه در تولید و بازتولید روابط اجتماعی و قدرت نیز نقشی مؤثر دارند.

۱. تاریخ و هویت

متن بالا با بهره‌گیری از گزاره‌های «رم، پایتخت ایتالیا و دیوارهای قطور و باروهای دودخورده آن»، به تاریخی غنی و هویتی ملی اشاره دارد. این نشانه‌ها، قصه‌ای از قدرت، عظمت و در نهایت سقوط امپراتوری روم را برای ما خوانندگان، روایت می‌کنند. این دیوارها و باروها، نه تنها نشانه‌ای از تاریخ پُربار یک ملت، بلکه نمادی از قدرت و شکوه گذشته نیز هستند که به طور مستقیم با هویت ملی ایتالیا پیوند دارند.

۲. تغییر و دگرگونی

عبارت «دنیا همیشه به یک رو نمی‌ماند»، بیانگر تغییرات اجتماعی و سیاسی آن روزگار است. این تغییرات از طریق نشانه‌هایی مانند «آخرین چراغ امپراتوری روم و دولت مستعجل»، به تصویر کشیده می‌شود. این تمثیل‌ها به ما یادآوری می‌کنند که هیچ قدرتی دائمی نیست و تاریخ همواره در حال تغییر است.

۳. مفاهیم اجتماعی و اقتصادی

گزاره «اعتصاب کارگران فقیر ماهی‌گیر و کشتی‌ساز ایتالیا»، بازگوکننده تضادهای اجتماعی و دوگانگی‌های اقتصادی موجود در جامعه است. این نشانه‌ها به ما می‌گویند که در پس عظمت تاریخی، واقعیت‌هایی تلخ و مبارزاتی اجتماعی وجود دارد. این ضدیت‌ها می‌تواند به عنوان نشانه‌ای از نابرابری و بی‌عدالتی اجتماعی در دوره معاصر در نظر گرفته شود.

۴. شعر و هویت فرهنگی

استفاده از اشعار و سروده‌های پرمغز فارسی، مانند آنچه در متن آمده است؛ به عنوان نشانه‌ای از هویت فرهنگی و تاریخی در نوشتار مورد بحث گنجانده شده است. این شعر، با به چالش کشیدن تاریخ و هویت، نگاهی انتقادی به وضعیت کنونی و گذشته می‌اندازد. این نشانه‌ها به ما یادآوری می‌کنند که تاریخ و هویت فرهنگی همواره در حال بازتعریف و بازتولید هستند.

متن یادشده با تمرکز بر نشانه‌ها و معانی تاریخی، اجتماعی و فرهنگی، به نقد و بررسی وضعیت کنونی جامعه ایتالیا و همچنین بازتابی از تاریخ امپراتوری روم می‌پردازد. اما ممکن است این رویکرد به نوعی به ساده‌سازی تاریخ منجر شود. به عنوان مثال، ممکن است خواننده به این نتیجه برسد که تاریخ تنها در تضادها و مشکلات کنونی خلاصه می‌شود، در حالی که تاریخ و هویت فرهنگی پیچیدگی‌های بیشتری دارند که باید مورد توجه قرار گیرند. در نهایت، متن به خوبی نشان می‌دهد که چگونه نشانه‌ها می‌توانند معانی عمیق‌تری را در خود نهفته داشته باشند و همچنین چگونه تاریخ و هویت می‌توانند در زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی بازتولید شوند.

«با راه‌آهن به بروکسل پایتخت بلژیک می‌رفتیم. در بین راه در کشور فرانسه یک ایستگاه وجود داشت که دسته‌گلی تازه در کنار بنایی یادبود نهاده بودند و بر بالای آن با خط درشت و بسیار روشن نوشته شده بود: «در اینجا چهل‌وهشت هزار نفر در برابر سپاه نازی ایستادند و همه کشته شدند.» و در آخر آن این جمله به زبان فرانسه نوشته شده بود: «این مطلب را هیچ وقت فراموش نکنید!» من بعد از خواندن این مطلب متوجه شدم که دنیا عجیب فراموشکار است! بیست‌سی سال پیش چه کارها کرده که امروز اصلاً به خاطر نمی‌آورد! اما نه، تاریخ فراموشکار نیست. در کنار بروکسل، کوه و تپه‌های بسیاری وجود دارد که «واترلو» خوانده می‌شوند. این همان جایی است که جنگ عظیم ناپلئون روی داد و سرنوشت او را تعیین کرد. یک تپه یادگاری بزرگ که حدود پنجاه متر ارتفاع دارد، در آنجا برپاست که اطراف آن را چمن کاشته‌اند و بر بالای آن مجسمه شیری را نهاده‌اند. خواهید گفت: «این تپه چگونه پیدا شده؟» زانی که در جنگ‌های ناپلئونی شوهر و اقوام خود را از دست داده بودند، هر کدام، یک طبق پر از خاک کرده‌اند و در اینجا ریخته‌اند. مجموع این طبق‌های خاک، این تپه را به وجود آورده است تا ما به بالای آن برویم و محوطه میدان را تماشا کنیم. علاوه بر آن، یک «پانوراما» در اینجا ساخته شده که از شاهکارهای هنری است. یک چادر بزرگ که قطر آن از پنجاه متر بیشتر است، در وسط زده‌اند. بر دیواره آن از اطراف، منظره جنگ واترلو را به صورت نقاشی مجسم کرده‌اند. تمام میدان به خوبی نقاشی شده؛ یک طرف سرداران ناپلئون با سپاهیان منظم، در آن گوشه، توپخانه، در جای دیگر سپاهیان دشمن و بالاخره ناپلئون در آن دوردست بر اسب سفید، متفکر، به دورنمای جنگ می‌نگرد. چند شعاع کم‌نور خورشید از پس ابرها این نکته را بازگو می‌کند که روزی آفتابی نیست. وحشت ناپلئون از بارندگی است که توپخانه او را از تحرک باز خواهد داشت. جالب آنکه راهنمای ما می‌گفت: «تمام این مناظر بر اساس تعریف ویکتور هوگو از میدان جنگ - در جلد دوم کتاب بینوایان - ساخته شده؛ یعنی نقاش و طراح همان توصیفات ویکتور هوگو را نقاشی کرده‌اند.» من شاید حدود سی‌وپنج سال پیش این شرح را در پاریز خوانده بودم. حالا دوباره در ذهنم مجسم می‌شد. وقتی در پاریس بودم، یک روز، نامه‌ای از پاریز به پاریس به نام من رسید. نامه را آقای هدایت‌زاده، معلم کلاس سوم و چهارم ابتدایی من، برایم نوشته بود؛ به یاد گذشته‌ها و خاطرات پاریز و خواندن بینوایان ویکتور هوگو. این معلم شریف باسواد سفارش کرده بود که اگر سر قبر ویکتور هوگو رفتم، از جانب او فاتحه‌ای برای این نویسنده بزرگ طلب کنم. این نامه مرا به فکر انداخت. متوجه شدم که قدرت قلم این نویسنده تا چه حد بوده است که فرهنگ و تمدن

فرانسوی را حتی در دل دهات دورافتاده ایران مثل پاریز، هم فرا برده است. کاری که نه سپاه ناپلئون می‌توانست بکند و نه نیروی شارلمانی و نه سخنرانی‌های دوگل.»

(کتاب فارسی دوازدهم متوسطه: از پاریز تا پاریس، محمدابراهیم باستانی‌پاریزی، صص ۶۰-۶۴)

در بررسی و نقد بخش پایانی متن «از پاریز تا پاریس» در چارچوب نشانه‌شناسی اجتماعی پیرگیرو، به تحلیل نشانه‌ها و معانی اجتماعی نهفته در بطن نوشتار خواهیم پرداخت. نشانه‌شناسی اجتماعی بر این اساس استوار است که نشانه‌ها در آن، نه تنها به صورت خودکار، بلکه در بستر اجتماعی، فرهنگی و تاریخی خاصی معنا پیدا می‌کنند.

۱. جایگاه یادبودها و تاریخ

اشاره به گزاره‌های «بنای یادبود و تپه‌های واترلو» در لابه‌لای متن، نشانه و نمادی از یادآوری تاریخ و قربانیان جنگ‌هایی است که در طی ادوار مختلف به وقوع پیوسته‌اند. این یادبودها به عنوان نشانه‌هایی از مقاومت و ایستادگی در برابر نازی‌ها و دیگر نیروهای متجاوز، در واقع تلاش برای حفظ خاطرات تاریخی و فرهنگی است. این نشانه‌ها در جامعه به عنوان وسیله‌ای برای انتقال خاطرات جمعی و هویت ملی عمل می‌کنند. البته نشانه‌هایی نیز از بازنمایی تاریخ و قدرت در متن نمایان است. «پانوراما و نقاشی نبرد واترلو»، نشانه‌هایی از اهمیت این رویداد تاریخی در فرهنگ فرانسه به حساب می‌آید. تصویری که نویسنده از حضور ناپلئون بر اسبی سفید، ترسیم کرده است؛ نمادی از قدرت و رهبری است. گزاره «شعاع‌های کم‌نور خورشید» نیز، نشانه‌ای از وجود تردید و سرنوشت نامعلوم در جنگ است.

۲. فراموشی تاریخی و یادآوری

عبارت «دنیا عجیب فراموشکار است»، به نوعی به نقد جامعه معاصر اشاره دارد که نسبت به تاریخ و گذشته خود بی‌توجه و بی‌تفاوت است. این نشانه، بیانگر وجود تنش میان تاریخ و حال است و این پرسش را مطرح می‌کند که چگونه جوامع می‌توانند از تاریخ خود درس بگیرند. این موضوع به مفهوم هویت اجتماعی و فرهنگی اشاره دارد و اهمیت یادآوری تاریخ را در شکل‌گیری هویت ملی و فردی بیان می‌کند. همچنین، یادآوری و مرور خواندن کتابی در سی‌وپنج سال پیش، نمایان‌گر تأثیر پایدار ادبیات بر حافظه فردی و جمعی و نقش پررنگ خاطره‌ها است.

۳. قدرت قلم و فرهنگ‌سازی

توصیف و بیان اثرگذاری ویکتور هوگو بر فرهنگ و تمدن فرانسوی، بازتاب‌دهنده این پیام است که ادبیات و فرهنگ می‌توانند فراتر از مرزها و زمان‌ها کارایی داشته باشند. این نشانه، اهمیت ادبیات در شکل‌گیری هویت فرهنگی و انتقال ارزش‌ها و ایدئولوژی‌ها را به تصویر می‌کشد. نفوذ آثار ویکتور هوگو تا روستاهای دورافتاده ایران نیز، نشانه‌ای از قدرت نرم فرهنگی و تأثیر فرهنگ فراملی است. همچنین، گزاره «درخواست فاتحه برای نویسنده فرانسوی»، نشانه‌ای از تلفیق فرهنگی و احترام متقابل بین فرهنگ‌های مختلف است.

۴. مقایسه قدرت ادبیات با نیروهای نظامی

در پایان متن «از پاریز تا پاریس»، نویسنده به مقایسه قدرت و عملکرد ادبیات و قلم با قدرت نظامی (مانند سپاه ناپلئون و شارلمانی) و قدرت سیاسی (شارل دوگل) می‌پردازد که تأکیدی بر اهمیت فرهنگ در روابط بین‌المللی است. این نشانه می‌تواند بیانگر این نکته مهم باشد که تغییرات اجتماعی و فرهنگی بیشتر از طریق ادبیات و فرهنگ رخ می‌دهد تا از طریق جنگ و نبرد. این موضوع به نقد قدرت نظامی و تأکید بر اهمیت فرهنگ و ادبیات در جامعه اشاره دارد. نقش ادبیات در شکل‌دهی به تصورات جمعی نیز در بطن متن، قابل مشاهده است. ساخت پانوراما بر اساس توصیفات ویکتور هوگو، نشان می‌دهد که ادبیات چگونه می‌تواند در ترسیم کردن تصویر ذهنی جامعه از رویدادهای تاریخی، کمک کند.

از منظر نقد اجتماعی-فرهنگی، این بخش از متن نشان می‌دهد که چگونه فرهنگ و ادبیات می‌توانند مرزهای جغرافیایی و سیاسی را درنوردند. تأکید بر قدرت قلم در برابر قدرت نظامی، بیانگر اهمیت گفتمان فرهنگی در روابط بین‌المللی است. متن، همچنین بر اهمیت حفظ میراث فرهنگی و تاریخی تأکید دارد. نویسنده با مقایسه تأثیر ادبیات و قدرت نظامی، دیدگاهی انتقادی نسبت به روش‌های سنتی اعمال نفوذ بین‌المللی ارائه می‌دهد. به علاوه اینکه، این گفتار بیان می‌دارد که چگونه نشانه‌های فرهنگی می‌توانند از مرزهای ملی فراتر روند و تأثیری عمیق و پایدار بر جوامع دیگر بگذارند. در مجموع، متن «از پاریز تا پاریس»، با استفاده از نشانه‌شناسی اجتماعی می‌تواند به عنوان یک تحلیل عمیق از تاریخ، فرهنگ و هویت اجتماعی مورد بررسی قرار گیرد. از طریق یادآوری تاریخ و تأکید بر نقش ادبیات در شکل‌دهی به جامعه، نویسنده به نقد فراموشی تاریخی و اهمیت حفظ خاطرات جمعی می‌پردازد. این نکات در چارچوب نظریه‌های پیرو نشان‌دهنده پیوند عمیق میان نشانه‌ها، تاریخ و هویت اجتماعی است.

در بخش دوم جستار پیش‌رو، که با عنوان «کویر»، در فصل ادبیات سفر و زندگی کتاب فارسی دوازدهم متوسطه، گنجانده شده است؛ به تحلیل و نقد اجتماعی-فرهنگی آن با تکیه بر نشانه‌شناسی اجتماعی پیرو می‌پردازیم و یافته‌های خود را با خوانندگان عزیز به اشتراک خواهیم گذاشت.

«چشمه آبی سرد که در تموز سوزان کویر، گویی از دل یخچالی بزرگ بیرون می‌آید، از دامنه کوه‌های شمالی ایران به سینه کویر سرازیر می‌شود و از دل ارگ مزینان سر بر می‌دارد. از این‌جا درختان کهنی که سالیانی دراز سر بر شانه هم داده‌اند، آب را تا باغستان و مزرعه مشایعت میکنند. درست گویی عشق‌آباد کوچکی است و چنان که می‌گویند، هم بر انگاره عشق‌آبادش ساخته‌اند. مزینان از هزار و صدسال پیش، هنوز بر همان مهر و نشان است که بود... تاریخ بیهق از شاعران و دانشمندان و مردان فقه و حکمت و شعر و ادب و عرفان و تقوای مزینان یاد می‌کند. در آن روزگاری که باب علم بر روی فقیر و غنی، روستایی و شهری باز بود و استادان بزرگ حکمت و فقه و ادب، نه در «ادارات» که در غرفه‌های مساجد یا مدارس می‌نشستند و شاگرد بود که همچون جوینده تشنه‌ای می‌گشت و می‌سنجید و بالاخره می‌یافت و سر می‌سپرد؛ نه به زور «حاضر و غایب»، بل به نیروی ارادت و کشش ایمان. صحبت مزینان بود. سال‌ها پیش، مردی فیلسوف و فقیه که در حوزه درس مرحوم حاجی ملّاهادی اسرار - آخرین فیلسوف از سلسله حکمای بزرگ اسلام - مقامی بلند و شخصیتی نمایان داشت، به این ده آمد تا عمر را به تنهایی بگذارد.

بعد از حکیم اسرار، همه چشم‌ها به او بود که حوزه حکمت را او گرم و چراغ علم و فلسفه و کلام را او که جانشین شایسته وی بود، روشن نگاه دارد؛ اما در آستانه میوه‌دادن درختی که جوانی را به پایش ریخته بود و در آن هنگام که بهار حیات علمی و اجتماعی‌اش فرارسیده بود، ناگهان منقلب شد. شهر را و گیرودار شهر را رها کرد و چشم‌ها را منتظر گذاشت و به دهی آمد که هرگز در انتظار آمدن چون او کسی نبود.»

در بررسی و نقد بخش اول از متن درس «کویر» علی شریعتی با تکیه بر نشانه‌شناسی اجتماعی پیرو، ابعاد و جنبه‌های کلیدی را مورد توجه قرار خواهیم داد.

۱. نشانه‌ها و معنا

در این قسمت از نوشتار مورد بحث، گزاره‌های «چشمه آبی سرد، درختان کهنی که سر بر شانه هم داده‌اند و باغستان و مزرعه»، نشانه‌ها و تصاویری هستند که به وضوح نمادهای زندگی، آبادانی و پیوند انسان با طبیعت را بازنمایی می‌کنند. چشمه، به عنوان مایه حیات و جلوه‌ای از معیشت، نماد و مظهر سرزندگی و نشاط در محیطی سخت و خشک همچون کویر است. این نشانه‌ها به وضوح بیانگر تداوم و پایداری فرهنگی و تاریخی در مزینان، زادگاه نویسنده، هستند.

۲. زمان و مکان

شریعتی، صراحتاً بر اهمیت زمان و مکان در شکل‌گیری نشانه‌ها تأکید دارد. عبارت «مزینان از هزار و صد سال پیش، هنوز بر همان مهر و نشان است که بود»، بازتابی از تداوم فرهنگی و تاریخی در این منطقه است. این نکته با نظریه گیرو در مورد تأثیر زمان و مکان در شکل‌گیری نشانه‌ها و معانی اجتماعی هم‌خوانی دارد.

۳. کنش اجتماعی و فرهنگی

در این بخش از متن کویر، شریعتی به توصیف جامعه‌ای می‌پردازد که در آن علم و دانش به راحتی در دسترس بوده و استادان بزرگ در مساجد و مدارس به تدریس می‌پرداختند. چنین تصویری از یک جامعه‌ای با داشتن روحیه علمی و فلسفی، نشان‌دهنده یک کنش اجتماعی مثبت است که از طریق تعلیم و تربیت شکل گرفته است. این امر همچنین با مفهوم فضای اجتماعی که گیرو به آن اشاره دارد، مرتبط است.

۴. تضاد و چالش

نویسنده از یک تضاد درونی در شخصیت فیلسوفی که از دنیا بریده است (پدربزرگ نویسنده) یاد می‌کند که در آستانه میوه‌دهی درخت علم، به ناگاه تصمیم به ترک شهر و آمدن به ده می‌گیرد. این تصمیم به نوعی چالش در زندگی اجتماعی و علمی او به حساب می‌آید و بیانگر تأثیرات محیطی و اجتماعی بر فرد است. این مورد می‌تواند به بررسی جامعه‌شناختی در سطح فردی و جمعی کمک کند.

به طور کلی، این بخش از کویر شریعتی با بهره‌گیری از نشانه‌های فرهنگی و تاریخی، به بیان تداوم و پایداری جامعه مزینان در برابر چالش‌های زمانه می‌پردازد. توجه به این نشانه‌ها و معانی اجتماعی می‌تواند درک عمیق‌تری از تأثیرات فرهنگی و تاریخی بر رفتار و تصمیمات فردی و اجتماعی ارائه دهد. از منظر نشانه‌شناسی اجتماعی، این متن به ما

نشان می‌دهد که چگونه نشانه‌ها می‌توانند معانی و تجربیات اجتماعی را منتقل کنند و بر کنش‌ها و انتخاب‌های فردی تأثیر بگذارند.

«وی جد پدر من بود. من نیم قرن پیش از آمدنم به این جهان، خود را در او احساس می‌کنم؛ در نگاه او نشانی از من بوده است... و اما جد من، او نیز بر شیوه پدر رفت. به همین روستای فراموش بازآمد و از زندگی و مردمش کناره گرفت و به پاکی و علم و تنهایی و بی‌نیازی و اندیشیدن با خویش وفادار ماند که این فلسفه انسان‌ماندن در روزگاری است که زندگی سخت آلوده است و انسان‌ماندن، سخت دشوار. پس از او عموی بزرگم که برجسته‌ترین شاگرد حوزه ادیب بزرگ بود، پس از پایان تحصیل فقه و فلسفه و به‌ویژه ادبیات، باز راه اجداد خویش را به‌سوی کویر پیش گرفت و به مزینان بازگشت. آن اوایل سال‌های کودکی، هنوز پیوند ما با زادگاه روستایی‌مان برقرار بود و برخلاف حال، پامان به ده باز بود و در شهر، دست و پاگیر نشده بودیم و هر سال تابستان‌ها را به اصل خود، مزینان برمی‌گشتیم و به تعبیر امروزمان «میرفتیم». آغاز تابستان، پایان مدارس! چه آغاز خوبی و چه پایان خوب‌تری! لحظه عزیز و شورانگیزی بود؛ لحظه‌ای که هر سال از نخستین دم بهار، بی‌صبرانه چشم به راهش بودیم و آن سال‌ها، هر سال انتظار پایان می‌گرفت و تابستان وصال، درست به‌هنگام، همچون همه ساله، امیدبخش و گرم و مهربان و نوازشگر می‌آمد و ما را از غربت زندان شهر به میهن آزاد و دامن‌گسترمان، کویر می‌برد؛ نه بازمی‌گرداند.»

در بررسی و نقد بخش دوم از متن درس کویر علی شریعتی با تکیه بر نشانه‌شناسی اجتماعی پیروگرو، موارد و مطالبی را که قابل ملاحظه است؛ مرور خواهیم کرد.

شریعتی در این متن به هویت خانوادگی و تاریخی خود اشاره می‌کند. او با ذکر نام جد و عمویش، نشانه‌هایی از هویت اجتماعی و فرهنگی خود را به تصویر می‌کشد. در نشانه‌شناسی اجتماعی، این نشانه‌ها به عنوان نمادهایی از تعلق به یک جامعه و فرهنگ خاص مورد تحلیل قرار می‌گیرند. جد و عموی شریعتی، نمایندگان نسل‌های گذشته هستند که به نوعی میراث فرهنگی و فلسفی را به او منتقل کرده‌اند. شریعتی به فلسفه‌ای اشاره می‌کند که در آن «انسان‌ماندن»، در دنیایی آلوده به سختی و دشواری، اهمیت ویژه‌ای دارد. این فلسفه به نوعی نقدی به شرایط اجتماعی و فرهنگی زمانه است که انسان‌ها را به انزوا و کناره‌گیری از جامعه سوق می‌دهد. در نشانه‌شناسی اجتماعی، این نوع فلسفه، به عنوان یک واکنش به شرایط اجتماعی و یک دعوت به تفکر و اندیشیدن مورد بررسی قرار می‌گیرد. ایده بازگشت به زادگاه و روستا به عنوان یک نشانه از جست‌وجوی هویت و آرامش در دنیای مدرن قابل تأمل است. شریعتی با استفاده از توصیفات چون «آزاد و دست و پاگیر نشده»، به تضاد میان زندگی شهری و زندگی در روستا اشاره می‌کند. این تضاد، می‌تواند نشانه‌ای از نقد به مدرنیته و تجدد باشد که در آن انسان‌ها از ریشه‌های خود دور می‌شوند. نویسنده کویر، تابستان را به عنوان نماد آزادی و پیوند با ریشه‌ها معرفی می‌کند. این موضوع، بیانگر یک نوع امید و نوستالژی به زندگی ساده و بی‌دغدغه روستایی است. در نشانه‌شناسی اجتماعی، تابستان به عنوان نشانه‌ای از زندگی و نشاط اجتماعی مورد بررسی قرار می‌گیرد، که در آن انسان‌ها می‌توانند به ارتباطات انسانی و طبیعی خود نزدیک‌تر شوند. زبان شریعتی در این متن پر از تصویرسازی‌های شاعرانه و احساسی است. این نوع بیان به تقویت احساس تعلق به

مکان و زمان کمک می‌کند و نشانه‌های از قدرت ادبی اوست. در نشانه‌شناسی اجتماعی، زبان و تصویرسازی می‌توانند به عنوان ابزاری برای بیان احساسات و افکار عمیق اجتماعی و فرهنگی تحلیل شوند. با عنایت به بررسی‌ها و تحلیل‌های فوق، می‌توان گفت که متن شریعتی به خوبی از نشانه‌های هویتی، فلسفی، و اجتماعی بهره برده و نقدی بر شرایط زندگی مدرن و دوری از ریشه‌ها ارائه می‌دهد. این متن به عنوان یک دعوت به تفکر دربارهٔ هویت، تعلق و انسانیت در دنیای معاصر به شمار می‌آید. در بخش پایانی متن فوق، نویسنده مدرسه را به عنوان «زندان شهر» و کویر را به عنوان «میهن آزاد»، به تصویر کشیده است. زندان شهر، استعاره‌ای برای نظام آموزشی و شهرنشینی است که به نوعی القاکنندهٔ محدودیت و اسارت است. این تقابل که نمودی از نشانه‌های دوگانه است؛ بازتاب‌دهندهٔ نگاه انتقادی شریعتی به نظام آموزشی شهری و ستایش آزادی و طبیعت است. شهر با مفهوم غربت و کویر با مضمون میهن، همراه شده که نشان از بیگانگی نویسنده با فضای شهری و احساس تعلق به محیط طبیعی کویر و روستا دارد. گزارهٔ «میهن آزاد و دامن گستر» نیز، استعاره‌ای برای کویر است که نشان‌دهندهٔ آزادی، وسعت‌نظر و پذیرندگی است. بازنمایی نمادهای فرهنگی نیز در این بخش از متن، قابل توجه است. تابستان، نماد آزادی، رهایی و وصال و بهار، نماد انتظار و امید است. متن به وضوح یک سفر را توصیف می‌کند؛ سفری از شهر به کویر. این سفر نه تنها جغرافیایی، بلکه روحی و معنوی نیز هست. گزارهٔ «نه؛ باز می‌گرداند»، نشان می‌دهد که این سفر در واقع یک بازگشت به اصل و ریشه است. متن مورد نظر نوعی نقد ضمنی بر نظام آموزشی و شهرنشینی را نیز مطرح می‌کند. نویسنده به مدد گفتمان اجتماعی، ارزش‌های سنتی و طبیعی را بر ارزش‌های مدرن و شهری ترجیح می‌دهد. بافت فرهنگی متن، بازتاب‌دهندهٔ نوستالژی و دلتنگی برای فضای روستایی و طبیعی در مقابل زندگی شهری است که در ادبیات معاصر ایران بسیار رایج است. زمان در این متن چرخشی است (هر سال تکرار می‌شود) که نشان از تداوم این تجربه در زندگی نویسنده دارد. مکان نیز دوگانهٔ شهر/کویر را نشان می‌دهد. در مجموع، این متن با استفاده از نشانه‌های زبانی و فرهنگی، تصویری از تقابل زندگی شهری و طبیعی ارائه می‌دهد و نوعی نقد اجتماعی-فرهنگی را مطرح می‌کند که در آن، آزادی و اصالت با محیط طبیعی (کویر) همراه است، در حالی که محدودیت و بیگانگی با فضای شهری و نظام آموزشی مدرن، مرتبط است.

«... در کویر، گویی به مرز عالم دیگر نزدیکیم و از آن است که ماوراءالطبیعه را - که همواره فلسفه از آن سخن می‌گوید و مذهب بدان می‌خواند - در کویر به چشم می‌توان دید، می‌توان احساس کرد و از آن است که پیامبران همه از اینجا برخاسته‌اند و به سوی شهرها و آبادی‌ها آمده‌اند. «در کویر، خدا حضور دارد!» این شهادت را یک نویسندهٔ [اهل] رومانی داده است که برای شناختن محمد و دیدن صحرایی که آواز پر جبرئیل همواره در زیر غرفهٔ بلند آسمانش به گوش می‌رسد و حتی درختش، غارش، کوهش، هر صخرهٔ سنگش و سنگریزه‌اش آیات وحی را بر لب دارد و زبان گویای خدا می‌شود، به صحرای عربستان آمده است و عطر الهام را در فضای اسرارآمیز آن استشمام کرده است. ... آسمان کویر، این نخلستان خاموش و پُرمهتابی که هرگاه مشتش خونین و بی‌تاب قلبم را در زیر باران‌های غیبی سکوتش می‌گیرم، ناله‌های گریه‌آلود آن روح دردمند و تنها را می‌شنوم. ناله‌های گریه‌آلود آن امام راستین و

بزرگم را که همچون این شیعه گمنام و غریبش، در کنار آن مدینه پلید و در قلب آن کویر بی‌فریاد، سر در حلقوم چاه می‌برد و می‌گریست. چه فاجعه‌ای است در آن لحظه که یک مرد می‌گرید! ... چه فاجعه‌ای! ...»

شریعتی در این بخش از متن خود، به دو نشانه کلیدی کویر و خدا اشاره کرده است. کویر، به عنوان یک فضای طبیعی، نه تنها در مفهوم یک مکان جغرافیایی بلکه در حکم نشانه‌ای از خلوص و معنویت در نظر گرفته شده است. در واقع، کویر به مثابه فضایی برای تجربه‌های عمیق روحانی، الهی و معنویت معرفی شده است. از طرف دیگر، خدا به عنوان نیرویی حاضر و ناظر در این فضا در نظر گرفته شده است که موجب پدیدار شدن این همه صفا، صمیمیت و بی‌آلایشی شده است. نویسنده، به وضوح به زمینه تاریخی و اجتماعی پیامبران اشاره می‌کند و بر این نکته تأکید می‌کند که پیامبران از کویر به سمت شهرها و آبادی‌ها آمده‌اند. این ارتباط بین فضای کویر و پیامبری، به نوعی بیانگر این موضوع است که در فقر و خشکی، الهام و وحی به انسان‌ها می‌رسد. این مفهوم می‌تواند به ابعاد اجتماعی و فرهنگی جامعه اسلامی و نقش پیامبران در آن اشاره کند. شریعتی با استفاده از عواطف و احساسات، به تصویرسازی از یک شخصیت مذهبی و انسانی می‌پردازد. او با توصیف او در قالب گزاره‌های ناله‌های گریه‌آلود و مشت خونین و بی‌تاب قلب، به درون‌مایه‌ای عمیق از درد و رنج انسانی اشاره می‌کند. این احساسات به نوعی می‌توانند نمایانگر وضعیت اجتماعی و سیاسی زمانه او باشند. با توجه به نشانه‌شناسی اجتماعی پیر گیرو، می‌توان گفت که شریعتی در تلاش است تا یک روایت اجتماعی از دین و معنویت ارائه دهد. او کویر را به عنوان یک فضای مقدس معرفی می‌کند که در آن تجربه‌های معنوی و الهی قابل لمس و درک هستند. اما این رویکرد می‌تواند به نقدهایی نیز منجر شود؛ به عنوان مثال، آیا می‌توان تنها از یک مکان خاص (کویر) به عمق تجربیات انسانی دست یافت؟ و آیا این روایت به نوعی تلاش برای ایده‌آل‌سازی یک مکان و تجربه خاص نیست؟ در مجموع، این بخش از متن کویر شریعتی، بازگوکننده پیوند عمیق میان مکان، دین و تاریخ است. با استفاده از نشانه‌شناسی اجتماعی، می‌توان به درک بهتری از ارتباطات فرهنگی و اجتماعی در متن دست یافت و نقدهایی را در خصوص ایده‌آل‌سازی و یک‌جانبه‌نگری در روایت‌های مذهبی مطرح کرد.

«نیمه‌شب آرام تابستان بود و من هنوز کودکی هفت هشت ساله. آن شب نیز مثل هر شب در سایه‌روشن غروب، دهقانان با چهارپایانشان از صحرا بازمی‌گشتند و هیاهوی گله‌خوابید و مردم شامشان را خوردند، به پشت بامها رفتند؛ نه که بخوابند، که تماشا کنند و از ستاره‌ها حرف بزنند، که آسمان، تفرجگاه مردم کویر است و تنها گردشگاه آزاد و آباد کویر. آن شب نیز من خود را بر روی بام خانه گذاشته بودم و به نظاره آسمان رفته بودم؛ گرم تماشا و غرق در این دریای سبز معلقی که بر آن مرغان الماس‌پر، ستارگان زیبا و خاموش، تک‌تک از غیب سرمی‌زنند. آن شب نیز ماه با تلالؤ پُرشکوهش از راه رسید و گل‌های الماس شکفتند و قندیل زیبای پروین سر زد و آن جاده روشن و خیال‌انگیزی که گویی یک‌راست به ابدیت می‌پیوندد: «شاهراه علی»، «راه مکه»! شگفتا که نگاه‌های لوکس مردم آسفالت‌نشین شهر، آن را کهکشان می‌بینند و دهاتی‌های کاهکش کویر، شاهراه علی، راه کعبه، راهی که علی از آن به کعبه می‌رود. کلمات را کنار زیند و در زیر آن، روحی را که در این تلقی و تعبیر پنهان است، تماشا کنید.»

در تحلیل و نقد این بخش از متن درس کویر از علی شریعتی با تکیه بر نشانه‌شناسی اجتماعی پیر گیرو، ابتدا باید به درک نشانه‌ها و معانی نهفته در متن مد نظر پردازیم. نشانه‌شناسی اجتماعی به بررسی اسلوب و شیوه‌ای که نشانه‌ها در فرهنگ‌ها و جوامع مختلف معنا می‌یابند، می‌پردازد و این معانی می‌توانند تحت تأثیر عوامل اجتماعی، تاریخی و فرهنگی قرار بگیرند. شریعتی با توصیف یک شب تابستانی در کویر، فضایی آرام و ساکت را به تصویر می‌کشد. این فضا نه تنها تصویری از طبیعت را به نمایش می‌گذارد بلکه به یک حالت روحی و روانی خاص نیز اشاره دارد. در اینجا، شب و سکوت آن می‌تواند به عنوان نشانه‌ای از آرامش و تفکر عمیق تعبیر شود. آسمان و ستاره‌ها به عنوان نشانه‌هایی از زیبایی و عظمت کیهانی معرفی می‌شوند. این نشانه‌ها در فرهنگ‌های مختلف، معانی متفاوتی دارند و در این متن، به عنوان نمادی از آرمان‌ها و امیدها منعکس شده‌اند. شریعتی با بیان این گزاره که آسمان، تفرجگاه مردم کویر است، به معنا و ارزش این نشانه‌ها در زندگی روزمره و روحی مردم اشاره می‌کند. تضاد بین گزاره‌های نگاه‌های لوکس مردم آسفالت‌نشین شهر و دهاتی‌های کاهکش کویر، نشان‌دهنده عمق تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی میان مردم شهر و روستاست. در اینجا، شریعتی به نقد نگرش‌های مادی و سطحی در مقابل نگرش‌های عمیق و معنوی مردم کویر می‌پردازد. این تضاد می‌تواند به عنوان نشانه‌ای از فاصله میان دو دنیای متفاوت (شهری و روستایی) تعبیر شود. شریعتی در پایان اشاره می‌کند که کلمات را کنار زنید و در زیر آن، روحی را که در این تلقی و تعبیر پنهان است، تماشا کنید، این عبارت بازتاب‌دهنده این نکته است که معانی عمیق‌تری در پس نشانه‌ها وجود دارد که نیاز به تأمل و تفکر دارد. این دعوت به تأمل می‌تواند به عنوان نشانه‌ای از ضرورت فهم عمیق‌تر واقعیت‌ها و فرهنگ‌ها در زندگی اجتماعی تلقی شود. شریعتی در این متن تلاش می‌کند تا با ترکیب زیبایی‌شناسی و نشانه‌شناسی، یک تصویر عمیق و معنوی از زندگی در کویر ارائه دهد. با این حال، ممکن است برخی از خوانندگان این نوع روایت را به دلیل عدم ارائه شواهد عینی و واقعی از زندگی اجتماعی در کویر به چالش بکشند. همچنین، استفاده از زبان شاعرانه و نمادین در برخی موارد می‌تواند باعث شود که پیام اصلی به وضوح منتقل نشود و نیاز به تفسیر بیشتری داشته باشد. در نهایت، این بخش از متن کویر شریعتی نیز، با تأکید بر زیبایی‌های طبیعی و معنوی زندگی در کویر، نقدی بر زندگی شهری و مادی‌گرایی ارائه می‌دهد، که می‌تواند به عنوان یک دعوت به تفکر عمیق‌تر در مورد ارزش‌ها و معانی زندگی اجتماعی تلقی شود.

«چنین بود که هر سال که یک کلاس بالاتر می‌رفتم و به کویر برمی‌گشتم، از آن همه زیبایی‌ها و لذت‌ها و نشئه‌های سرشار از شعر و خیال و عظمت و شکوه و ابدیت پر از قدس و چهره‌های پر از «ماورا» محروم‌تر می‌شدم تا امسال که رفتم، دیگر سر به آسمان برنکردم و همه چشم در زمین که اینجا ... می‌توان چند حلقه چاه عمیق زد و ... آنجا می‌شود چغندرکاری کرد! و دیدارها همه بر خاک و سخن‌ها همه از خاک! که آن عالم پُرشگفتی و راز، سرایی سرد و بی‌روح شد، ساخته چند عنصر! و آن باغ پر از گل‌های رنگین و معطر شعر و خیال و الهام و احساس در سموم سرد این عقل بی‌درد و بی‌دل پژمرد و صفای اهورایی آن همه زیبایی‌ها که درونم را پر از خدا می‌کرد، به این علم عددبین

مصلحت‌اندیش آلود و من آن شب، پس از گشت‌وگذار در گردشگاه آسمان، تماشاخانهٔ زیبا و شگفت مردم کویر، فرود آمدم و بر روی بام خانه، خسته از نشئهٔ خوب و پاک آن «اسرا» در بستر خویش به خواب رفتم.»

(کتاب فارسی دوازدهم متوسطه: کویر، علی شریعتی؛ با تلخیص، صص ۷۳-۷۰)

در بخش پایانی متن، کویر نماد بیداری روحانیت و معنویت است. شریعتی از کویر به عنوان فضایی یاد می‌کند که در آن زیبایی و عظمت وجود دارد. اما با بالا رفتن از کلاس و ورود به دنیای علمی و مادی، این معنا و زیبایی به تدریج محو می‌شود. وی در این متن، تقابلی آشکار میان دنیای سنتی و مدرن را به تصویر کشیده است. کویر نماد جهان سنتی، معنوی و پر از راز و رمز است، در حالی که تحصیلات و پیشرفت علمی نماد مدرنیته و نگاه مادی‌گرایانه به جهان است. نشانه‌های معنویت و مادیت، از دیگر نکاتی است که شریعتی در بخش پایانی برای خواننده ترسیم می‌کند. زیبایی‌ها، لذت‌ها، نشئه‌های سرشار از شعر و خیال، عظمت و شکوه و ابدیت، قدس و ماورا نمودهایی از معنویت را نمایش می‌دهند و چاه عمیق، چغندرکاری، عناصر، و علم عددبین مصلحت‌اندیش ابعادی از مادیت را به تصویر می‌کشند. نویسنده به عناصر طبیعی مانند چاه و چغندر اشاره می‌کند. این عناصر نشان‌دهندهٔ گرایش به مادی‌گرایی و استفاده از منابع طبیعی برای مقاصد اقتصادی هستند، که در تضاد با زیبایی‌های روحانی کویر قرار دارند. گزارهٔ عالم پُرشگفتی و راز اشاره به دنیای معنوی و کشف شده در دل کویر دارد. وقتی شریعتی می‌گوید که این عالم به سرایی سرد و بی‌روح تبدیل شده، به نوعی از یکنواختی و فقدان احساس در دنیای مدرن انتقاد می‌کند. نشانه‌های علم عددبین و مصلحت‌اندیش، به نوعی از علم و دانش اشاره دارند که تنها بر پایهٔ آمار و داده‌ها استوار است و فاقد عمق روحانی و اخلاقی است. شریعتی در اینجا می‌خواهد نشان دهد که علم بدون روح و احساس، به زوال زیبایی‌ها و معانی عمیق منجر می‌شود. عبارت نشئهٔ خوب و پاک، به حالت روحانی و معنوی اشاره دارد که در کویر تجربه می‌شود. شریعتی به نوعی تلاش می‌کند تا احساسات عمیق انسانی را با تجارب روحانی پیوند بزند. گزاره‌های سَموم سرد این عقل بی‌درد و بی‌دل و باغ پر از گل‌های رنگین و معطر شعر و خیال، استعاره‌های کلیدی متن هستند. اولی استعاره از تأثیر مخرب نگاه صرفاً علمی و عقلانی بر احساسات و معنویت و دومی، استعاره‌ای برای دنیای درونی پر از احساس و تخیل انسان است. با توجه به نشانه‌های فوق، شریعتی در این متن، نقدی عمیق به دنیای معاصر و شیوه‌های علمی و مادی‌گرایی دارد. او با استفاده از نشانه‌های طبیعی و روحانی، به تضاد میان دنیای معنوی و مادی اشاره می‌کند و می‌خواهد نشان دهد که با افزایش دانش مادی، انسان به تدریج از زیبایی‌ها و عمق معنوی زندگی دور می‌شود. این نقد در دنیای امروز نیز قابل تأمل است؛ جایی که علم و تکنولوژی بسیاری از ابعاد روحانی و انسانی را تحت تأثیر قرار داده‌اند. شریعتی روند تدریجی از دست دادن نگاه معنوی و شاعرانه به کویر را توصیف می‌کند. این فرآیند با پیشرفت تحصیلی او همراه است، که نشان‌دهندهٔ تأثیر منفی آموزش مدرن بر نگرش فرد به جهان است. شریعتی با استفاده از نشانه‌های قوی، پیامی را منتقل می‌کند که همچنان در جامعهٔ معاصر ما، مصدق دارد: نیاز به تعادل میان علم و معنویت. نمادپردازی فضایی نیز در متن، مشهود است. آسمان، نماد معنویت، راز و رمز، و ماوراست و زمین، نماد مادیت، عملگرایی، و نگاه اقتصادی به شمار می‌آید. لحن کلی متن حاکی از نوستالژی و حسرت نسبت

به گذشته‌ای است که در آن، نویسنده ارتباطی عمیق‌تر با طبیعت و معنویت داشته است. شریعتی به طور غیرمستقیم نظام آموزشی را نقد می‌کند که به جای پرورش حس زیبایی‌شناسی و معنویت، افراد را به سمت نگاه صرفاً مادی و اقتصادی سوق می‌دهد. متن با نمایش دادن تضاد میان فردیت و اجتماع، نشان می‌دهد چگونه فرد (شریعتی) در تقابل با تغییرات اجتماعی و فرهنگی قرار می‌گیرد و چگونه احساس از خود بیگانگی به او دست می‌دهد. این تحلیل نشان می‌دهد که شریعتی از طریق نشانه‌های زبانی و ادبی، تصویری از تقابل میان سنت و مدرنیته در جامعه ایران ارائه می‌دهد و نگرانی خود را نسبت به از دست رفتن ارزش‌های معنوی و فرهنگی بیان می‌کند. در نهایت، بخش پایانی از متن کویر، به خوبی بازنماینده دغدغه‌های شریعتی در مورد جایگاه انسان در دنیای مدرن و نیاز به حفظ ارتباط با زیبایی‌ها و معانی عمیق زندگی است. نشانه‌شناسی اجتماعی می‌تواند به ما کمک کند تا این دغدغه‌ها را بهتر درک کنیم و تأثیرات اجتماعی و فرهنگی تغییرات دنیای معاصر را تجزیه و تحلیل کنیم.

۵. نتیجه

در جستار پیش‌رو با بهره‌گیری از رویکرد نشانه‌شناسی اجتماعی پی‌ریزو به بررسی و تحلیل گفتار ادبیات سفر و زندگی در کتاب فارسی دوازدهم متوسطه پرداختیم. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که نظام نشانه‌ای حاکم بر متون مورد بررسی، بازتاب‌دهنده تقابل‌های دوگانه عمیقی در فرهنگ و جامعه ایرانی است. این تقابل‌ها عمدتاً حول محور سنت و مدرنیته، معنویت و مادیت، و فردیت و اجتماع شکل گرفته‌اند. گفتمان غالب در این متون، نوعی نوستالژی و حسرت نسبت به ارزش‌های سنتی و معنوی را بازنمایی می‌کند. این امر نشان‌دهنده نگرانی عمیق نویسندگان نسبت به تغییرات اجتماعی و فرهنگی در جامعه معاصر ایران است. زبان و استعاره‌های به کار رفته در متون مورد بحث، عمدتاً در خدمت بازنمایی هویت فرهنگی ایرانی-اسلامی قرار گرفته‌اند. این امر می‌تواند بیانگر تلاش برای حفظ و تقویت این هویت در برابر تأثیرات مدرنیته و جهانی شدن باشد. نقد ضمنی نظام آموزشی مدرن و تأثیرات آن بر نگرش افراد به جهان، یکی از مضامین مشترک در دو متن یادشده است. این نقد نشان‌دهنده تنش موجود میان آموزش سنتی و مدرن در جامعه ایران است. بازنمایی فضاهای جغرافیایی (مانند کویر) به عنوان نمادهایی از معنویت و اصالت، نمایانگر اهمیت مکان در شکل‌گیری هویت فرهنگی در ادبیات معاصر ایران است. تحول شخصیت‌ها در طول روایت‌ها، اغلب به صورت حرکت از معنویت به سمت مادیت ترسیم شده است. این امر می‌تواند بازتابی از نگرانی‌های اجتماعی نسبت به روند مدرنیزاسیون در ایران باشد. استفاده از تکنیک‌های ادبی مانند استعاره، نماد، و تضاد در این متون، نه تنها جنبه زیبایی‌شناختی دارد، بلکه در خدمت انتقال مفاهیم عمیق اجتماعی و فرهنگی نیز قرار گرفته است. در مجموع، این پژوهش نشان می‌دهد که گفتار ادبیات سفر و زندگی در کتاب فارسی دوازدهم، بازتاب‌دهنده پیچیدگی‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه معاصر ایران است. این متون، ضمن ارائه تصویری از تنش‌های موجود میان سنت و مدرنیته، تلاشی برای حفظ و بازتعریف هویت فرهنگی ایرانی در عصر مدرن را نیز نمایان می‌سازند. بنابراین، مطالعه این متون از منظر نشانه‌شناسی اجتماعی، دریچه‌ای ارزشمند برای درک عمیق‌تر تحولات

فرهنگی و اجتماعی در ایران معاصر فراهم می‌آورد. این یافته‌ها می‌تواند زمینه‌ساز پژوهش‌های بیشتر در زمینه تحلیل
گفتمان ادبیات معاصر ایران و نقش آن در شکل‌دهی به هویت فرهنگی و ملی باشد.

۶. منابع

- احمدی، شهرام و ناجی، مهسا. (۱۴۰۰). نشانه‌شناسی اجتماعی رمان کولی کنار آتش با تکیه بر نظریه پیرگیرو، پژوهش‌نامه نقد ادبی و بلاغت، سال ۱۰، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۰، صص ۱-۲۶.
- ایمن، لیلی. (۱۳۵۲). گذری در ادبیات کودکان، شورای کتاب کودک، تهران: افست.
- بازوند، علی؛ یلالی‌بنی‌طرفی، مرضیه. (۱۴۰۲). بررسی و تحلیل تأثیر دوزبانگی بر میزان یادگیری دروس ادبیات در بین دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهرستان دشت آزادگان استان خوزستان، مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، دوره ۱۳، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۳، صص ۷۹-۹۰.
- باستانی‌پاریزی، محمدابراهیم. (۱۴۰۳). از پاریز تا پاریس، تهران: علم.
- ده‌بزرگی، ژیلا؛ صفرنواده، خدیجه و کرمی، زهرا. (۱۳۹۹). تحلیلی بر نقش طراحی آموزشی در توسعه حرفه‌ای کارورزان رشته زبان و ادبیات فارسی، مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، دوره ۱۰، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۰، صص ۲۶۹-۲۹۴.
- دهقانی‌یزدلی، هادی؛ پاشایی، محمدرضا و حیدری، جواد. (۱۴۰۰). کاربرد بن‌مایه اگزیستانسیالیستی «آزادی» در استعاره‌های مفهومی فارسی یازدهم متوسطه، مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، دوره ۱۱، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۱، صص ۵۷۵-۵۴۷.
- ریکور، پل. (۱۳۸۶). زندگی در دنیای متن: شش گفت‌وگو، یک بحث، ترجمه بابک احمدی، تهران: مرکز. ستوده، هدایت‌الله. (۱۳۷۸). جامعه‌شناسی در ادبیات، تهران: آوای نور.
- سجودی، فرزانه. (۱۳۸۷). نشانه‌شناسی کاربردی، ویراست دوم، تهران: علم.
- شریعتی، علی. (۱۴۰۱). کویر، تهران: سپیده باوران.
- شعیری، حمیدرضا. (۱۳۹۷). نشانه‌معناشناسی دیداری، تهران: سخن.
- شفیعی‌اصفهانی، فهیمه. (۱۴۰۳). بررسی تطبیقی سفرنامه‌های از پاریز تا پاریس و سفر فرنگ بر اساس ویژگی‌های سبکی، مطالعات نقد زبانی و ادبی (رخسار زبان سابق)، سال ششم، شماره بیست‌وچهارم، بهار ۱۴۰۲، صص ۵۱-۶۶.
- شفیعی‌کدکنی، محمدرضا. (۱۴۰۱). رستاخیز کلمات: درس‌گفتارهایی درباره نظریه ادبی صورت‌گرایان روس، تهران: سخن.
- فرهنگی، سهیلا و باستانی خشک‌بیجاری، معصومه. (۱۳۹۲). نشانه‌شناسی اجتماعی رمان بیوتن، فصلنامه تخصصی نقد ادبی، سال ۷، شماره ۲۵، بهار ۱۳۹۳، صص ۱۵۱-۱۲۱.
- کرس، گونتر. (۱۳۹۲). نشانه‌شناسی اجتماعی: بازنمود چندوجهی رویکرد نشانه‌شناسی اجتماعی به موضوع ارتباط در عصر حاضر، ترجمه سجاد کبگانی، تهران: مارلیک.
- گیرو، پیر. (۱۳۸۷). نشانه‌شناسی، ترجمه محمد نبوی، چاپ سوم، تهران: آگه.

میرهاشمی، طاهره. (۱۴۰۲). نشانه‌شناسی اجتماعی نمایش‌نامه جعفرخان از فرنگ آمده بر اساس نظریه پیرگیرو، فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، دوره پنجم، شماره پنجم، زمستان ۱۴۰۲، صص ۴۹-۶۷.

وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. (۱۴۰۲). کتاب فارسی ۳، تهران: سهامی خاص.
Ahmadi, Shahram and Naji, Mahsa. (2021). Social semiotics of Gypsy novel by the fire based on Pierre guiraud's theory, Journal of Literary Criticism and Rhetoric, Year 10, Number 3, Autumn 2021, pp. 1-26..

Ayman, Lily. (1973). A passage in children's literature, Children's Book Council, Tehran: Offset.

Bazvand, Ali; Yalali-Banitorabi, Marzieh. (2023). Investigating and analyzing the effect of bilingualism on the learning rate of literature courses among secondary school students of Dasht Azadegan, Khouzestan province, Educational and Educational Studies, Volume 13, Number 2, Summer 2024, pp. 79-90.

Bastaniparizi, Mohammad Ibrahim. (2024). From Pariz to Paris, Tehran: science.

Deh Bozorgi, zhila; Safar Navadeh, Khadijeh and Karami, Zahra. (2020). An analysis of the role of educational design in the professional development of interns in the field of Persian language and literature, Educational and Educational Studies, Volume 10, Number 4, Winter 2021, pp. 269-294.

Dehghani-Yazdli, Hadi; Pashaiee, Mohammad Reza and Heydari, Javad. (2021). The use of the existentialist term "freedom" in Persian conceptual metaphors of the 11th grade, Educational and Educational Studies, Volume 11, Number 2, Summer 2022,, pp. 575-547.

Farhangi, Soheila and Bastani-Khoshkbijari, Masoumeh. (2013). Social semiotics of Bioton's novel, specialized quarterly of literary criticism, year 7, number 25, spring 2014, pp. 121-151.

Guiraud, Pierre (2008). Semiotics, translated by Mohammad Nabavi, third edition, Tehran: Agah.[In persian]

Gunther, Kress. (2013). Social semiotics: multifaceted representation of the social semiotics approach to the issue of communication in the present era, translated by Sajjad Kobagani, Tehran: Marlik.[In persian]

Ministry of Education, Educational Research and Planning Organization (2023). Farsi book 3, Tehran: Sahami Khas.

Mirhashemi, Tahereh. (2023). Social semiotics of Jafar Khan's play from Farang based on Piergirou's theory, Scientific Quarterly of Sociology of Culture and Art, 5th session, 5th issue, winter 2023, pp. 49-67.

Ricoeur, Paul. (2007). Life in the text world: six dialogues, one discussion, translated by Babak Ahmadi, Tehran: Center.[In persian]

Shaeiri, Hamid Reza. (2018). Visual Semantics Sign, Tehran: Sokhan.

Shafiei-Esfahani, Fahimeh. (2024). Comparative study of travelogues from Paris to Paris and Farang's travel based on stylistic features, Linguistic and Literary Criticism Studies (Former Face of Language), Year 6, Number 24, Spring 2023, pp. 51-66.

Shafie Kadkani, Mohammad Reza. (2022). The Resurrection of Words: Lectures on the Literary Theory of Russian Formalists, Tehran: Sokhan.

Shariati, Ali. (2022). Kavir(desert), Tehran: Sepideh Bavaran.

Sojoudi, Farzan. (2008). Applied semiotics, second edition, Tehran: science.

Sotoudeh, Hedayatollah. (1999). Sociology in literature, Tehran: Avay-e Nour.

Review and socio-cultural criticism of the speech of travel and life literature included in the 12th high school Persian book based on Pierre Guiraud's social semiotics approach

Ali Eshaghi¹Morad ali vaezi²

ABSTRACT

The literature of travel and life, as one of the most important literary genres, not only presents the authors' personal experiences of travel, but also reflects the social and cultural developments of a certain period. In this regard, the speeches related to travel and life in the twelfth Persian book have been selected as an example of this literary style so that their social and cultural effects can be examined and criticized. Pierre Guiraud's method of social semiotics emphasizes on the analysis of signs and their implicit meanings in order to understand the hidden concepts in the text and examines how social, identity and cultural issues are represented in these texts. Based on this approach, the current research analyzes the various components in the sections related to travel and life literature in the mentioned Persian book and shows how these elements can reflect the attitudes and beliefs of the society on various issues. The results of this research, which was done in a descriptive-analytical way; It shows that the travel and life literature in the 12th Persian book, in addition to providing geographical and cultural information, has also helped to transmit cultural and social values. By representing the experiences and perspectives of the authors, these texts allow readers to get to know different cultures and societies and gain a better understanding of cultural differences and similarities. Finally, this article points out the importance of social-cultural criticism and analysis of literary texts in the educational system and emphasizes that this type of analysis can help strengthen students in the fields of critical thinking and a deeper understanding of social and cultural issues.

key words: 12th Persian book, Pierre Guiraud, travel and life literature, from Pariz to Paris, desert, social semiotics.

¹ . Master of Persian language and literature, Birjand University, Birjand, Iran. Alieshaghi85@gmail.com

² . Assistant Professor of Persian language and literature, Faculty of Literature and Humanities, Birjand University, Birjand, Iran. (corresponding author) Ma.vaezi@birjand.ac.ir